

**АКМЕОЛОГІЧНИЙ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ
ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ
КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ НА ПРОФЕСІЙНУ
САМОРЕАЛІЗАЦІЮ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Стаття присвячена взаємозв'язку акмеологічного та аксіологічного підходів до проблеми формування мотиваційно-ціннісної спрямованості курсантів вищих навчальних закладів МВС України на професійну самореалізацію в правоохоронній діяльності. Розкрито особливості акмеологічної та аксіологічної складової розвитку мотиваційно-ціннісної спрямованості майбутніх працівників органів внутрішніх справ. Визначено механізми формування мотиваційно-ціннісної спрямованості майбутніх правоохоронців на професійну самореалізацію: цілі, мотиви, цінності, спрямованість, потреби, установки, ідеали. Доведено, що реалізація мотивів, цінностей, світоглядних норм сприятиме досягненню курсантами “акме”-вершини та професійній самореалізації в майбутній діяльності.

Ключові слова: мотивація, цінності, спрямованість, професійна самореалізація, акмеологічний підхід.

Постановка проблеми. Переосмислення шляхів і перспектив становлення та подальшого розвитку особистості можливе не лише в рамках нових концепцій освіти. Увагу також слід приділити розвитку мотивації та цінностей для визначення особою своєї ролі в цьому процесі та досягнення особистісної та професійної самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток акмеологічних досліджень, пов'язаних з іменами М. Рибнікова, Б. Ананьєва, К. Абульханової-Славської, О. Бодальова, А. Деркача, В. Зазикіна, визначили новий – “акмеологічний підхід” до особистості, через який забезпечується можливість успішної самореалізації людини, втілення її творчого потенціалу, досягнення довершеності та успіху не тільки в професійній, а й у різноманітних сферах життєдіяльності [2]. Відповідно, акмеологія як наука про вершинні досягнення людини, розквіт її внутрішніх потенційних можливостей спирається на сукупність ідей про цінність людини та її духовного світу, здатність до творчого саморозвитку та самовдосконалення [10, с. 14–31].

Філософський феномен “цінність” є ключовим поняттям аксіологічного підходу (В. Андрущенко, І. Зязюн, Л. Губерський, І. Надольний та ін.). Аналіз останніх досліджень засвідчує неабиякий інтерес науковців до проблеми цінностей, серед яких розрізняють особистісні цінності (світоглядні норми, уявлення, цілі, потреби, мотивація, розвиток, самореалізація, професіоналізм, акме, кар'єра) та ціннісні орієнтири (ідеал, сенс, соціальні норми) [6; 7; 11; 12; 14].

Актуальність та недостатня розробленість окресленої теми зумовили постановку **мети статті:** обґрунтувати взаємозв'язок акмеологічного та аксіологічного підходів до проблеми формування мотиваційно-ціннісної спрямованості курсантів вищих навчальних закладів МВС України на професійну самореалізацію в правоохоронній діяльності.

Викладення основного матеріалу дослідження. На думку вчених К. Абульханової-Славської, Н. Бамбурак, О. Бодальова, Л. Божович, А. Москаленко, Д. Кобзіна, Л. Рибалко, “зміцненню мотивації та її розвитку сприяють: цілеспрямоване виховання особистості, формування її спрямованості; систематична ефективна діяльність, оптимальна її організація, своєчасний оцінний вплив, позитивний вплив колективу” [1], “особистість, що мотивована прагненнями самореалізуватись, намагається здобути ті елементи універсального значення, які сприятимуть розгортанню, структуруванню та зреалізуванню її перспектив щодо вдосконалення актуального соціуму та власного Я” [4].

З огляду на це початковим етапом формування готовності до професійної самореалізації є розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості: потреби, бажання, цілі, прагнення, спрямованість, наміри, здібності, можливості. На думку Л. Рибалко, системоутворювальним фактором розвитку особистості є мета як найбільш повне розкриття людиною власних можливостей, унаслідок чого вона досягає певних вершин акме. Так, завдяки самореалізації особистість спроможна самотійно підтримувати, відтворювати або вдосконалювати рівень своєї організації, тим самим створюючи умови для саморозвитку [13, с. 29].

Таким чином, мета самореалізації та потреби в ній пов'язані між собою мотивами, бо саме мотивація відображає ступінь необхідності потреби в певному виді діяльності [13]. У свою чергу, мета відіграє важливу роль у формуванні цінностей і є орієнтиром ціннісного ставлення людини до предметів, явищ, об'єктів, показником особистісного й професійного зростання, самореалізації. Ціннісна орієнтація є спрямованістю особистості на усвідомлення, засвоєння цінностей для задоволення своїх потреб і важливим фактором мотивації досягнення. Мотиви пояснюють внутрішні причини наявних потреб, мети, ставлень й поведінки людини. Вони характеризуються спрямованістю, що відображається в інтересі. На думку Л. Рибалко, мотиви, інтерес доцільно вважати стрижнем внутрішніх рушійних сил людини [12, с. 170–171].

Дослідники В. Гладкова, В. Муляр, С. Пожарський, Л. Рибалко вказують на важливість ідеалів, що є ваговою ланкою мотиваційної структури та одночасно виступають в ролі особливої детермінанти самореалізації особистості, означають рівень усвідомлення її власної сутності, уявлення людини про саму себе. “Органічно пов'язані з потребами, інтересами, цілями, ідеали є їх логічним і змістовим продовженням. Необхідно підкреслити, що в міру руху механізму самореалізації особистості від потреб до ідеалу вирізняється тенденція концентрації змістовного обсягу попередньої детермінанти в наступній. Тому ідеал, наприклад, відображає собою не всю гаму потреб та інтересів особистості, а лише ту, без якої самореалізація неможлива як сенсожиттєвий процес” [9, с. 152]. В. Гладкова та С. Пожарський зазначають, що через зіставлення образу “Я-реальне” з образом “Я-ідеальне” під впливом зовнішніх чинників, які можуть здійснювати сприятливий або негативний вплив в умовах професійної діяльності, можливе креативне професійне самовдосконалення, самореалізація, саморозвиток, самокоригування [5, с. 276].

Вітчизняні дослідниці С. Архипова, Л. Рибалко, у свою чергу, однією зі структур професійної самореалізації та суттєвою її ознакою виокремлюють спрямованість як сукупність стійких мотивів, відносно незалежних від наявних ситуацій і таких, що орієнтують діяльність особистості. Вона включає мету, потреби, мотиви, бажання, інтереси, нахили, ідеали, переконання, світогляд людини, ціннісні орієнтації, зацікавлення, установки на самореалізацію [3; 13]. Г. Яворська переконує, що формування особистісно-професійного саморозвитку та самовдосконалення особистості реалізується через професійну мотивацію досягнень, формування професійних установок, еталонів та продуктивної “Я-концепції” професіонала [16, с. 66].

Так, важливим в акмеологічному контексті є поняття ціннісного ідеалу, який можна співвіднести з акме-вершиною. Ціннісний ідеал – це регулятор цінностей, які наповнюють мотиваційно-сміслову сферу діяльності, спонукають до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації. Це еталони, принципи дій і поведінки, засоби самовиявлення, критерії життєдіяльності, контури образу майбутнього. Ідеали мають значний вплив на людей, особливо молодь, оскільки наслідування, віра в краще притаманні кожній людині, в них втілюється бажане, значиме, прагнення бути кращим, повноцінно розкрити власне “Я”, реалізувати власні здібності, задовольнитися результатами своєї діяльності. Цілком достовірно, що ціннісний ідеал можна уявити як прагнення людини до цілковитої самореалізації сутнісних сил [12].

Л. Рибалко аксіологічний та акмеологічний підходи до вивчення проблеми самореалізації особистості розглядає з позиції, що “людина є найвищою цінністю, кожній людині властива потреба в самореалізації, що є важливою цінністю, та прагнення досягти “акме”, тобто певного ціннісного ідеалу, а цінності свідомості, цінності відношення, цінності поведінки в системі є внутрішніми рушійними силами самореалізації людини як в особистісному, так і в професійному аспектах” [12, с. 168].

Отже, у межах нашого дослідження підготовка майбутніх працівників органів внутрішніх справ до професійної самореалізації на стикові акмеологічного та аксіологічного підходів має бути спрямована на стабільний розвиток курсантів вищих навчальних закладів МВС України в умовах навчально-виховного процесу, реалізацію та засвоєння ними загальнолюдських, професійних, моральних цінностей та соціальних норм і перетворення їх на рівень особистісний, що формується у стійкій взаємодії педагога і вихованця, забезпечує розвиток внутрішнього потенціалу останнього, його позитивної мотивації до навчання, а також ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності.

На думку О. Щербія, сприяти формуванню в курсантів позитивної мотивації до оволодіння майбутньою професією можуть такі педагогічні умови:

– використання виховних можливостей міжособистісного спілкування між вихователями і курсантами, побудованого на педагогічній співпраці;

- особиста переконаність і приклад добросовісної служби вихователів, уміння викликати в курсантів інтерес до окремих аспектів їх праці, налаштувати на добросовісну службу;
- сприятливі навчально-виховні, службові і побутові умови, що сприяють задоволеності курсантів службою;
- позитивна професійна спрямованість і морально-психологічний клімат у колективі;
- позитивні приклади успішної самореалізації в професії випускників ВНЗ, ознайомлення курсантів з умовами їх майбутньої служби та ін. [15, с. 183].

Учений зазначає, що в підвищенні мотивації курсантів до навчання є важливою оволодіння педагогами наступною методикою:

- розвивати пізнавальні, професійні, моральні та ін. духовні і соціальні потреби курсантів;
- задіяти (активізувати) як можливо більше мотивів (навчання, служби тощо);
- збільшувати збуджувальну силу кожного з мотивів особистого смислу – самореалізації, обов'язку тощо;
- активізувати ситуаційні мотиваційні фактори: емоції і почуття інтересу, обов'язку і відповідальності; створення позитивного настрою; вимогливість і підтримку з боку керівника; методи і прийоми стимуляції діяльності [15, с. 184–185].

А. Москаленко, Д. Кобзін, А. Стародубцев вказують, що зміцненню мотивації курсантів та її розвитку сприяють: цілеспрямоване виховання особистості, формування її спрямованості; систематична ефективна діяльність, оптимальна її організація, своєчасний оцінний вплив, позитивний вплив колективу [8].

Враховуючи сказане вище, можемо стверджувати, що важливим компонентом структури готовності майбутнього правоохоронця до професійної самореалізації є мотиваційний, що виконує функцію спонукання до діяльності та зумовлює ступінь мотиваційної спрямованості курсантів на професійну самореалізацію у майбутній професії правоохоронця; зміцнення в них мотиваційних установок на особистісну цінність обраної діяльності, інтересу, схильності до неї та самореалізації у ній; прагнення вдосконалювати свою кваліфікацію після закінчення навчального закладу, розвивати ідеали, погляди, переконання, престиж фаху, що, у свою чергу, забезпечує формування мотиваційно-ціннісної спрямованості курсантів вищих навчальних закладів МВС України на професійну самореалізацію в правоохоронній діяльності.

З огляду на означені фактори мотивація курсантів під час навчання у ВНЗ МВС України має бути спрямована на формування ціннісного ставлення кожного курсанта до обраної діяльності та самореалізації в ній, визначення ідеалів, цілей, які курсант ставив перед собою раніше і якими вони є на цьому етапі, здатність адекватної самооцінки власної діяльності, стимулювання прагнення стати професіоналом-правоохоронцем.

Підсумовуючи викладене вище, відзначимо, що розвиток мотивації курсанта має забезпечуватися його цілями, бажаннями, ціннісними орієнтаціями, потребами самореалізації в правоохоронній діяльності, що, у свою чергу, впливають на вибір напрямів і способів досягнення професійного “акме”. Адекватно оцінюючи власні здібності та сутнісні сили, правильно обираючи стратегії просування до акме-вершини, а також за допомогою зовнішніх впливів (наставників, командирів, навчального процесу, практичної діяльності) курсант зможе впевнено рухатись уперед до поставленої мети.

Висновки

Акмеологічний та аксіологічний підходи до проблеми формування мотиваційно-ціннісної спрямованості курсантів вищих навчальних закладів МВС України на професійну самореалізацію в правоохоронній діяльності розглядаємо з позицій визначення сутнісних характеристик цього процесу, що відображає ступінь мотиваційної спрямованості курсантів на професійну самореалізацію в діяльності (потреби, бажання, цілі, прагнення, наміри, можливості, ціннісні орієнтації), ціннісне ставлення майбутніх правоохоронців до професійної самореалізації, визначеність їх особистісних потенціалів, життєвих цілей, в результаті чого курсанти відчують власну здатність до самореалізації в професії, сформованість мотиваційних установок на кар'єрне зростання та досягнення успіхів у професії, що є важливими умовами підвищення активності курсантів у процесі їхньої підготовки у ВНЗ МВС України та сприяє професійному становленню в майбутній діяльності.

Список використаних джерел:

1. *Ажажа М. А.* Акмеологія як фактор розвитку міждисциплінарних досліджень людини / М. А. Ажажа // Гуманіт. вісн. Запоріз. держ. інженер. акад. : зб. наук. пр. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2009. – Вип. 39. – 250 с.
2. Акмеология : учеб. пособие / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
3. *Архипова С. П.* Основи акмеології : навч. посіб. – 2-ге вид. випр. та допов. / авт.-уклад. С. П. Архипова. – Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2009. – 128 с.
4. *Бамбурак Н. М.* Акмеологічна модель Я-концепції особистості майбутнього соціального працівника / Н. М. Бамбурак // Зб. наук. пр. / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2009. – № 50. – С. 91–95.
5. *Гладкова В. М.* Основи акмеології : підручник / В. М. Гладкова, С. Д. Пожарський. – Львів : Новий світ–2000, 2011. – 320 с.
6. *Іванцев Н. І.* Ціннісна регуляція професійного становлення студентської молоді / Н. І. Іванцев. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2006. – 182 с.
7. *Кавалеров А. А.* Цінність у соціокультурній трансформації / А. А. Кавалеров. – Одеса : Астропринт, 2001. – 221 с.
8. *Москаленко А. П.* Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ: вивчення та корекція : наук.-практ. посіб. / А. П. Москаленко, Д. О. Кобзін, А. А. Стародубцев ; відп. ред. проф. В. О. Соболев. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1999. – 98 с.
9. *Муляр В. І.* Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурологічний аналіз) / В. І. Муляр. – Житомир : ЖІТІ, 1997. – 214 с.
10. *Пальчевський С. С.* Акмеологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Пальчевський. – К. : Кондор, 2008. – 398 с.
11. *Пелех Ю. В.* Теоретико-методичні засади ціннісно-сислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Пелех Ю. В. – К., 2010. – 36 с.
12. *Рибалко Л. С.* Взаємодоповнювальний характер аксіологічного й акмеологічного підходів до проблеми самореалізації особистості / Л. С. Рибалко // Вісн. Львів. ун-ту. – 2006. – Вип. 21. – Ч. 1. – С. 167–174. – Серія педагогічна.
13. *Рибалко Л. С.* Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 443 с.
14. Філософія : навч. посіб. – 3-тє вид., стер. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін. ; за ред. І. Ф. Надольного. – К. : Вікар, 2003. – 457 с.
15. *Щербій О. С.* Педагогічні умови формування морально-психологічної готовності курсантів спеціалізованих ВНЗ до професійної діяльності : монографія / О. С. Щербій. – К. : ТОВ “Три К”, 2011. – 254 с.
16. *Яворська Г. Х.* Становление юридической акмеологии: теоретический аспект / Г. Х. Яворська // Акмеология – наука XXI століття : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2014. – С. 63–68.

Н. Ю. Гребинь-Крушельницкая

**АКМЕОЛОГИЧЕСКИЙ И АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ
ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИОННО-ЦЕННОСТНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ КУРСАНТОВ
ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ МВД УКРАИНЫ НА ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ
САМОРЕАЛИЗАЦИЮ В ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Резюме. Стаття посвящена взаємозв'язку акмеологічного та аксіологічного підходів до проблеми формування мотиваційно-ціннісної направленості курсантів вищих навчальних закладів МВД України на професійну самореалізацію в правоохоронній діяльності. Розкрито особливості акмеологічного та аксіологічного складових розвитку мотиваційно-ціннісної направленості майбутніх співробітників органів внутрішніх справ. Визначено механізми формування мотиваційно-ціннісної направленості майбутніх правоохоронців на професійну самореалізацію: цілі, мотиви, цінності, направленість, потреби, установки, ідеали. Доведено, що реалізація мотивів, цінностей, мировоззренчих норм буде

способствовать достижению курсантами “акме” - вершины и профессиональной самореализации в будущей деятельности.

Ключевые слова: мотивация, ценности, направленность, профессиональная самореализация, акмеологический подход.

N. Hrebin-Krushelnytska

ACMEOLOGICAL AND AXIOLOGICAL APPROACHES TO THE PROBLEM OF FORMATION OF MOTIVATIONAL AND VALUE ORIENTATION OF CADETS AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF MIA OF UKRAINE ON PROFESSIONAL SELF-REALIZATION IN LAW ENFORCEMENT

Summary. The article is devoted to the relationship between acmeological and axiological approaches to the problem of formation cadets' motivational and value orientation at higher educational establishments of MIA of Ukraine on professional self-realization in law enforcement. It reveals the features of acmeological and axiological component of future law enforcers' motivational and value orientation. The mechanisms of formation future law enforcers' motivational and value orientation on professional self-realization are determined: goals, motives, values, orientation, needs, attitudes, ideals. It is proved that implementation of motives, values, world-view standards will assist in achieving cadets' “acme” and professional self-realization in future activities.

Keywords: motivation, values, orientation, professional self-realization, acmeological approach.